

KİTAP İNCELEMESİ:***ÇAĞDAŞ BALKAN SİYASETİ:
DEVLETLER, HALKLAR,
PARÇALANMA VE BÜTÜNLEŞME**Murat Necip ARMAN ve Nazif
MANDACI

Seçkin Yayıncılık, 2014 (2. Baskı)

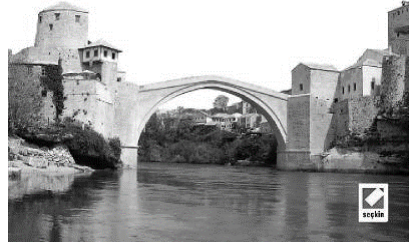
Dili: Türkçe

304 sayfa

ISBN: 978-975-02-2990-9

Editörler:
Murat Necip ARMAN
Nazif MANDACI2.
Baskı**ÇAĞDAŞ
BALKAN
SİYASETİ**

Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme

Arman ve Mandacı'nın editörlüğünde ilk basımı 2012 yılında yapılan "Çağdaş Balkan Siyaseti: Devletler, Halklar, Parçalanma ve Bütünleşme" adlı kitap, Soğuk Savaş sonrası dönemde Balkanların siyasal ve toplumsal dönüşüm sürecinde "nelerin, nasıl değiştiği" sorusuna yanıt aramaktadır. Kitapta ayrıca bölge ülkelerinin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Avrupa Birliği (AB) ile bütünleşme çabaları ve Türkiye ile ilişkileri incelenmektedir. Önsözde 1990'lardaki çatışma, soykırım ve uluslararası müdahalelerin gölgesinde devam eden anlaşmazlık ve tartışmaların yarattığı parçalanmışlığa rağmen bölgenin dinamik yapısına dikkat çeken editörler, güncel gelişmeler çerçevesinde Balkanların modernleşme ve değişim sürecine ışık tutmayı amaçladıklarını belirtmektedir. Slovenya ve Romanya'nın ilk baskıda yer almadığı kitap; Balkan coğrafyası ile bağları olan ve alanında uzman akademisyenler tarafından kaleme alınan 11 incelemeden oluşmaktadır. Bu incelemeler sırasıyla şunlardır: Güneydoğu Avrupa Değil Balkanlar, Yunanistan, Bulgaristan Cumhuriyeti, Arnavutluk Cumhuriyeti, Romanya Cumhuriyeti, Sırbistan Cumhuriyeti,

* Bu inceleme, 2214-A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı kapsamında TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir.

Karadağ, Bosna-Hersek, Hırvatistan Cumhuriyeti, Makedonya ve son olarak Kosova Cumhuriyeti.

İncelemeler; Balkan ülkelerinin iç politika, bölge siyaseti ve uluslararası ilişkilerini bir arada sunan kurgusu ile bölge siyasetini ve ülke dinamiklerini ana hatlarıyla ortaya koymaktadır. Bu kurgusuyla inceleme ilk olarak, bölge ülkelerin iç ve dış politikada birbirleriyle ve kısmen uluslararası toplumla olan karşılıklı bağımlılıklarını ortaya çıkarmaktadır. İkinci olarak bölge dışı aktörleri ve uluslararası örgütleri analizlere dâhil etmek yoluyla Balkan siyasetinin çok aktörlü, çok boyutlu ve çok değişkenli karmaşık yapısı okuyucu ile paylaşılmaktadır. Bununla birlikte, siyasi değişim ve toplumsal dönüşüm gibi kapsamlı bir konunun kitapta iç politika, bölge siyaseti ve uluslararası ilişkileri kapsayacak şekilde kurgulandığından analizlerin yüzeysel kaldığını, gözlem ve tespitlerin derinlemesine irdelenemediğini söylemek mümkündür.

İç politikaları ile değişim/dönüşüm süreçleri farklılık gösteren bölge ülkelerinin incelemeleri için bölüm yazarlarına kurgu ve içerik noktasında esneklik ve özerklik sağlandığı anlaşılmaktadır. Öyle ki kitabın giriş bölümünde siyasi ve ekonomik değişim ile toplumsal dönüşüm konularına ilişkin herhangi kavramsal ya da kuramsal bir çerçeve çizilmemiştir. Bununla birlikte, hem bölümler içerisinde hem de kitabın sonunda, genel bulgu ve sonuçların tartışıldığı; değerlendirmeleri içeren; politika önerilerinin sıralandığı ve ülkeler arası mukayeselerin yapıldığı bir sonuç bölümü eklenebilir.

Editörler tarafından kaleme alınan ilk bölümde Balkanlar; demokrasi kültürünün eksikliği, dinsel bağnazlık ve ekonomik az gelişmişlik kaynaklı sorunlar yumağı nedeniyle Avrupa'nın en sancılı bölgesi olarak tanımlanmaktadır. Buna rağmen 2000'li yıllarda AB tarafından çözüm odaklı yeni süreci yansıtacağı düşünülen 'Güneydoğu Avrupa' ifadesine Türk bakış açısıyla karşı çıkılmakta ve özellikle Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya incelemelerinde NATO ve AB de dâhil Batı'nın bölgedeki politikalarına eleştiriler yöneltilmektedir. Balkanların Türkiye için önemi, komşuluk ve soydaş grupların varlığının yanında Osmanlı'nın bir Balkan imparatorluğu olması ve modern Türkiye'nin fikri temellerinin bu bölgede filizlenmesi ile açıklanmaktadır (s: 16).

Betimleyici bir incelemeye dayanan kitap bölümleri, Balkan politikasını siyasi partiler ile karar alıcıların tutum ve pozisyonları üzerinden incelemektedir. Çağdaş Balkan siyasetinin, karmaşık tarihin ve yakın geçmişteki çatışmaların gölgesinde şekillendiği genel gözlemine dayanan bölümlerin tamamı, ilk olarak Osmanlı idaresi altındaki 19. ve 20. yüzyıl

gelişmelerine ve sonrasında Yugoslavya tecrübesi ile Soğuk Savaş sonrası dağılma sürecine eğilmektedir. Tüm bölümlerin siyasi tarihin bahsi geçen dönemlerine gönderimde bulunması, incelemede bölüm bölüm yinelemelere neden olmuştur. Balkan tarihini inceleyen ayrı bir bölümün yazılması yoluyla bu yinelemelerden kaçınılabılır, bu sayede bölümler içerisinde derinlemesine analize imkân sağlayacak şekilde daha fazla sayfa ayrılabilir. Son olarak, ülke içi ve ülkeler arası etnik ve dini hizipleşmeler üzerinden kimlik siyaseti ve bölgesel parçalanmışlık, değişim ve dönüşüm sürecindeki etkileriyle birlikte kitapta ayrıntılı bir biçimde açıklanmaktadır. Bu nedenlerden ötürü bölge siyasetinin ‘tarihsel sosyoloji’ perspektifi üzerinden incelendiğini iddia etmek mümkündür.

A. Şevket Ovalı (ss: 21-43) tarafından kaleme alınan kitabın ilk bölümünde, Yunanistan’ın AB ve NATO üyeliğinin sağladığı veto gücünü dış politikada kullanması ve Avro Krizi nedeniyle ‘sorun çıkarıcı aktör’ ve ‘krizler ülkesi’ imajına vurgu yapılmaktadır. İkinci olarak Yunanistan, iç dinamiklerin dış politikayı doğrudan etkilediği bir ülke örneği olarak sunulmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye ile ilişkiler de dâhil Atina’nın Balkan siyasetinde azalan etkisi ile zamana yayılan tutum ve politika değişiklikleri, karar alıcıların (hükümet ile lider farklılaşması) değişimi üzerinden tartışılmaktadır. Bulgaristan Cumhuriyeti başlıklı bölümde A. Nazmi Üste (ss: 45-65), Sovyet nüfuzunun azaldığı dönemde AB üyeliği hususunda siyasi elitler arasında oluşan konsensüse dikkat çekerek ülkenin Avrupalılaşıma sürecini, üyeliğin temel koşullarından olan Türk azınlığın hak ve özgürlükleri özelinde detaylandırmaktadır. Konu, Bulgaristan-Türkiye ilişkilerinin incelendiği kısımda da tartışılmakta ve çalışmanın sonunda Türk azınlığın ülkede kurduğu Hak ve Özgürlükler Hareketi ile ilgili bir saha araştırmasının sonuçları paylaşılmaktadır.

Arnavut asıllı Elona Rusi-Karacalarlı (ss: 67-93) tarafından kaleme alınan Arnavutluk bölümü, ekonomik geri kalmışlık ve 1990’lardaki çatışmaların gölgesinde ülkenin siyasi dönüşüm sürecine odaklanmaktadır. Bu bölümde yolsuzluk, siyasi istikrarsızlık, ekonomik krizler ve göç gibi dönüşüm sürecinin sancılı konuları ön plana çıkartılmaktadır. Ayrıca Kosova ve Makedonya politikalarında benzer pozisyonlara sahip olmalarına rağmen, tarihsel mitler ve milli eğitim nedeniyle Arnavutluk’taki olumsuz Türk/Türkiye algısının altı çizilmektedir. Barış Gürsoy ve Ebru Gençalp (ss: 95-120) Soğuk Savaşın en dramatik bitişlerinden birini yaşayan Romanya bölümünde, krallık ve sosyalist dönemlerinin kısa tarihçesini sunduktan sonra 1989 yılında başlayan demokratikleşme sürecine odaklanmaktadır. Bu bölümde ülkedeki siyasi ve

ekonomik liberalizasyonun AB'nin dönüştürücü gücüyle gerçekleştiği iddia edilmekte; ekonomik sorunlar, azınlık hakları ve güncelliğini koruyan yolsuzluk ve organize suçlarla mücadele konusunda AB tarafının yönelttiği eleştiriler okuyucu ile paylaşılmaktadır. Dış politika incelemesinde ise AB ve NATO üyelikleri ile ülkedeki azınlıklara referanslar verilerek daha özelden Macaristan, Moldova ve Ukrayna ile ilişkilere değinilmektedir. Son kısımda Karadeniz'de işbirliği arayışları ve ticaret ortaklığı üzerinden Romanya-Türkiye ilişkileri üzerine tespitler yapılmaktadır.

Altuğ Günal (ss: 121-148) tarafından kaleme alınan Sırbistan bölümü, ilk olarak Orta Çağ ve Yeni Çağ siyasi gelişmelerinin kısa özetini sunmakta; devamında modern Sırp milliyetçiliğini irdelemektedir. Sonrasında ülkede ve Balkan siyasetinde derin izler bırakan Milosevic ve dönemi ele alınmaktadır. Buldozer Devrimi'nden (2000) sonra 'Büyük Sırbistan' idealinden 'Avrupalı Sırbistan' vizyonuna geçişin ve siyasi elitlerdeki tutum değişikliğinin altını çizen yazar, adaylık koşulları ile veto odaklarının (statükocu-milliyetçi aktörler) iç tepkimelerine dayanarak ülkenin yeni başlayan Avrupalılaşıma süreci hakkındaki gözlemlerini paylaşmaktadır. Ervina Durakovic (ss: 149-179) ülkesi Karadağ'ın Sırp siyasetinin gölgesinde uzun yıllar devam eden kimlik arayışına ve iç çekişmelere değindikten sonra bağımsızlığa (2006) götüren sürece ve sonrasındaki gelişmelere odaklanmaktadır. Bölgedeki savaş ve dış müdahalelerin siyasi elitler arasında yarattığı hizipleşmeye vurgu yapan yazar, devamında ülkenin NATO, AB ve Türkiye ile olan ilişkilerini incelemektedir.

M. Hakan Keskin ve Ülviyye Aydın (ss: 181-212) tarafından kaleme alınan Bosna-Hersek bölümü, Dayton Anlaşması çerçevesinde barışın inşası ve ülkenin devletleşme sürecine odaklanmaktadır. Ülkedeki devam eden tartışma ve belirsizlikleri; ekonomik az gelişmişlik, etnik/dini gruplar arasındaki soğuk savaş ve uluslararası toplumun (BM, ABD ve AB) etki ve beklentileri üzerinden açıklayan yazarlar, ülke siyasetinin kırılğan yapısına özellikle dikkat çekmektedir. Çalışmada içyapıdaki tartışmaların gölgesinde Bosna-Hersek'in AB, NATO, ABD ve Türkiye ile ilişkileri incelenmektedir. Kitap ilk baskısıyla mukayese edildiğinde değişiklik ve güncellenmenin en fazla bu bölümde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Sayısal verilerle zenginleştirilmiş olan bölüm, dış politika analizi açısından diğer bölümlere göre daha kapsamlı ve ayrıntılıdır. Murat Necip Arman ve Hülya Arman (ss: 213-232) tarafından kaleme alınan Hırvatistan bölümü ülke tarihinin kısa özetinden sonra, Tito döneminde filizlenen Hırvat milliyetçiliğinden başlayarak ülkeyi bağımsızlığa götüren süreci detaylandırmaktadır. Sonrasında, özellikle Almanya'nın öncülüğünde ülkenin AB ve NATO ile bütünleşmesi incelenmektedir. Çalışmaya, lider

eksenli dönemler üzerinden geçmişle yüzleşme ve savaş suçlularının Lahey'e iadesi konuları da dâhil edilmekte ve ülkenin değişim süreci Avrupalılaşıma üzerinden okunmaktadır.

Kitap editörlerinden Mandacı, Makedonya (ss: 233-267) bölümünde; ülkeyi, 'büyük dertleri olan küçük Balkan ülkesi' olarak tanımlamaktadır. Yazara göre Makedonya siyaseti, bölgesel dinamiklerin gölgesinde şekillenmekte ve bu nedenle ülke, coğrafyanın küçük bir yansıması olarak hala yüzyıl önceki havayı solumaktadır. İnceleme, tarih ve kimliğe referanslar vererek Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutluk, Kosova ve Sırbistan'ın 'Makedonya' politikalarını ve ülke için etkilerini açıklamaktadır. Satır aralarında ülkedeki Türk azınlığın durumu hakkındaki tespitler paylaşılmaktadır. Kitabın ilk basımında Bilgin Çelik tarafından kaleme alınan 'Ulus Devletin Ortaya Çıkışı' başlığıyla son ülke Kosova incelenmektedir. Nihai statüsü belli olmayan 'ülke'nin devlet inşa süreci ve çözüme kavuşturulamamış olan meseleleri, Sırbistan ve Arnavutluk başta olmak üzere bölge ülkeleri ile bölge dışı aktörlerin -NATO, ABD, AB, BM- öncelik ve beklentileri üzerinden detaylandırılmaktadır. İkinci baskısında ise yazar değişikliğine gidilmiş ve Bülent Sarper Ağır (ss: 269-304) görece daha ayrıntılı şekilde bölümü, kronolojik sınıflandırma üzerinden yeniden kaleme almıştır.

Kitabın girişinde, araştırma konusu olarak siyasi değişim ve toplumsal dönüşüme vurgu yapılsa da, incelemeler esasen Yugoslavya'nın dağılmasından sonra kurulan ülkelerin ulus-devlet inşa süreçlerini incelemektedir. İstisnai olarak Bulgaristan bölümü Türk azınlık sorunsalına ve Romanya ile beraber ülkenin Avrupalılaşıma sürecine; Yunanistan bölümü ise ülkenin dış politikasına yoğunlaşmıştır. Bunun dışındaki diğer tüm bölümlerde ülkelerin ulus-devlet inşa süreçleri incelenmektedir. Bu bağlamda eser, Balkanların dönüşüm süreci yerine ulus-devlet inşa süreçlerine daha fazla yer vermiş olması nedeniyle amacından kısmen uzaklaşmıştır.

2012 yılındaki ilk baskısıyla karşılaştırıldığında özellikle Bosna-Hersek ve Kosova bölümlerinde, analizleri güçlendiren önemli değişiklik ve düzeltmeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunun dışında Bulgaristan ve Arnavutluk bölümlerinde dil ve anlatıma ilişkin kimi hatalar göze çarpmaktadır. İncelemeler içerisinde Bosna Hersek bölümü değerlendirme ve yorumlamalarıyla; Sırbistan bölümü siyaset sosyolojisi ile siyaset psikolojisi temelli açıklama ve referanslarıyla; son olarak kurgusu ve analizi ile Arnavutluk bölümü ön plana çıkmaktadır.

Kitap; iç politika, bölge siyaseti ve uluslararası ilişkileri kapsayacak şekilde çağdaş Balkan siyaseti hakkında genel bir çerçeve sunmaktadır. Bölümler arasında kurgu ve içerik noktasında farklılıklar gözlemlenmekle beraber; editörlerin girişte vurguladığı üzere çalışma, özellikle lisans düzeyinde Balkan siyaseti için ders kitabı olarak okutulabilecek niteliktedir. Son olarak incelemelerin neredeyse tamamı Türkiye ile ilişkileri ve kısmen Türk bakış açısını yansıttığından, kitabı ‘Türk dış politikasında Balkanlar’ konulu yeni çalışmalar yapacak olan araştırmacılara bir başvuru kaynağı olarak önermek mümkündür.

Önder CANVEREN*

---

* Arş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği Anabilim Dalı, e-posta: onder.canveren@gmail.com